

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MAIDANUC, LUCIAN

**Templul de aramă: biografia lui Padmasambhava, întemeietorul
buddhismului tibetan** / Lucian Maidanuc. – București: Herald, 2024

ISBN 978-630-336-061-4

29

Pentru noutăți și comenzi:
www.edituraherald.ro
office@edituraherald.ro

Tel: 021.319.40.60, 021.319.40.61
Fax: 021.319.40.59, 021.319.40.60
Mob: 0744.888.388, 0771.664.320

DTP: *Ela Stoica*

Foto copertă Lucian Maidanuc: statuia lui Guru Padmasambhava din
Namchi, Sikkim, India

Lucian Maidanuc

TEMPLUL DE ARAMĂ

BIOGRAFIA LUI PADMASAMBHAVA,
ÎNTEMEIETORUL BUDDHISMULUI TIBETAN

EDITURA HERALD
București

The Tibetan and Himalayan Library contributors. "THL Tibetan to English Translation Tool,"

The Tibetan and Himalayan Library. Accesat la 30 mai 2020. <https://www.thlib.org/reference/dictionaries/tibetan-dictionary/translate.php>.

Watt, Jeff. "Buddhist Deity: Vajrayogini Index of Names." *Himalayan Art Resources*. Accesat la 19 mai 2022. <https://www.himalayanart.org/search/set.cfm?setID=3948>.

Cuprins

PREFAȚĂ	11
PREAMBUL	16
MULȚUMIRI	18

PARTEA ÎNTÂI

INTRODUCERE

CAPITOLUL 1. CONSIDERAȚII INTRODUCȚIVE	25
1.1. O uriașă provocare	25
1.2. Scopul lucrării și metodologia	27
1.3. Limitele lucrării	30
CAPITOLUL 2. CONȚINUT ȘI TERMINOLOGIE	32
2.1. Structura lucrării	32
2.2. Precizări terminologice	34
2.3. Precizări privind transliterarea cuvintelor tibetane	36

PARTEA A DOUA

CONTEXTUL ZANGS GLING MA

CAPITOLUL 3. CONTEXTUL LITERAR, AUTORII ȘI CONTEXTUL ISTORIC	41
3.1. Considerații introductive	41
3.2. <i>Zangs gling ma</i> ca biografie spirituală (<i>rnam thar</i>)	46

3.3. <i>Zangs gling ma</i> ca învățătură-tezaur (<i>gter ma</i>)	53
3.4. Descoperitorii de învățături-tezaur (<i>gter ston</i>)	59
3.5. <i>Ye shes mTso rgyal</i> , testatoarea <i>Zangs gling ma</i>	65
3.6. <i>Nyang ral Nyi ma</i> 'Od zer, descoperitorul <i>Zangs gling ma</i>	68
3.7. Un mare semn de întrebare	71
3.8. Contextul istoric al <i>Zangs gling ma</i>	75
3.9. Concluzii	77
CAPITOLUL 4. BUDDHISMUL VAJRAYĀNA:	
CÂTEVA REPERE ESENȚIALE	80
4.1. Considerații introductive	80
4.2. O abordare diferită: valorificarea naturii umane pe calea împlinirii spirituale	83
4.3. Începuturile buddhismului tantric	86
4.4. Tantra buddhistă și tantra hinduistă	91
4.5. Mahāyāna și Vajrayāna, între antinomie și complementaritate	93
4.5.1. Mahāyāna și Vajrayāna în antinomie: speculația metafizică și experiența nemijlocită	94
4.5.2. Mahāyāna și Vajrayāna în complementaritate: călugărul învățat și yoghinul realizat	99
4.5.3. Elemente ale metafizicii Mahāyāna adoptate de Vajrayāna	103
4.6. Tehnologia iluminării: <i>upāya</i> , mijloacele iscusite din Vajrayāna	107
4.6.1. Elementele de bază ale practicii Vajrayāna: o scurtă enumerare	108
4.6.2. Elementul central al practicii Vajrayāna: yoga divinităților	111
4.6.3. Elementul indispensabil al practicii Vajrayāna: relația dintre maestru și discipol	113
4.7. Concluzii: paradoxul tantric	115

PARTEA A TREIA
PORTRETUL ISTORIC
AL LUI PADMASAMBHAVA

CAPITOLUL 5. IMAGINEA LUI PADMASAMBHAVA	
ÎN TEXTELE TIBETANE ANTERIOARE <i>ZANGS GLING MA</i>	121
5.1. Considerații introductive	121
5.2. Sursele examinate	123
5.3. <i>dBa' bzhed</i> : Mărturia lui <i>dBa'</i>	124
5.3.1. <i>dBa' bzhed</i> și legătura cu clanul <i>dBa'</i>	125
5.3.2. Ce este <i>dBa' bzhed</i>	127
5.3.3. Padmasambhava în <i>dBa' bzhed</i>	128
5.3.4. Câteva considerații în legătură cu <i>dBa' gSal nang</i> și Padmasambhava	135
5.3.5. Scurte concluzii privind <i>dBa' bzhed</i>	137
5.4. Cele patru manuscrise Dunhuang	139
5.4.1. Padmasambhava ca vidyādhara și Al Doilea Buddha, în ITJ644	139
5.4.2. Padmasambhava ca maestru al tradiției Vajrakīlaya, în PT44	141
5.4.3. Padmasambhava ca autor de comentarii tantrice, în ITJ321	143
5.4.4. Padmasambhava ca împlânzitor de spirite feminine, în PT307	143
5.5. Concluzii	146

PARTEA A PATRA
CELE ȘAPTE IPOSTAZE ALE IMAGINII LUI
PADMASAMBHAVA ÎN *ZANGS GLING MA*

CAPITOLUL 6. ASCETUL NEBUN (<i>SMYON PA</i>)	151
6.1. Considerații introductive	151

6.2. O privire generală asupra capitolului 2 din <i>Zangs gling ma</i>	152	7.3.3. Inițierea tantrică: o scurtă comparație între tradiție și textul din <i>Zangs gling ma</i>	224
6.2.1. Dansul de pe acoperișul palatului	153	7.4. Cele zece învățături tantrice primite de Padmasambhava	228
6.2.2. Plecarea în exil	159	7.5. Concluzii	231
6.2.3. Șederea în Dumbrava Rece	162	CAPITOLUL 8. EROUL (<i>DPA' BO</i>)	233
6.2.4. Bătălia cu regele malefic	170	8.1. Considerații introductive	233
6.2.5. Peregrinările prin câmpuri funerare	176	8.2. Prima parte a capitolului 4 din <i>Zangs gling ma</i> : examinarea textului	234
6.3. Transformarea în <i>heruka</i>	185	8.2.1. Padmasambhava și Mandāravā în peștera din Māratika	235
6.3.1. Sensul transformării în <i>heruka</i>	185	8.2.2. Prima ardere pe rug, în <i>Za hor</i>	241
6.3.2. Opt trepte ale transformării în <i>heruka</i>	188	8.2.3. A doua ardere pe rug, în Oḍḍiyāna	245
6.4. O posibilă legătură cu tradiția <i>smyon pa</i> , nebunii sfinți ai Tibetului	192	8.3. Hayagrīva și Vajravārāhī, modele divine pentru eroul tantric și eroina tantrică	252
6.4.1. <i>Smyon pa</i> , nebunii sfinți din buddhismul tibetan	193	8.4. Arderea pe rug și apariția din lotus: semnificații și conexiuni	254
6.4.2. Padmasambhava văzut ca <i>smyon pa</i>	196	8.5. <i>Karmamudrā</i> , poarta spre realizarea supremă	258
6.4.3. Ipoteze privind legătura dintre Padmasambhava și tradiția <i>smyon pa</i>	200	8.6. Concluzii	265
6.5. Concluzii	201	CAPITOLUL 9. ÎMBLÂNZITORUL DE DEMONI (<i>BDUD 'DUL</i>)	267
CAPITOLUL 7. DISCIPOLUL (<i>SLOB MA</i>)	203	9.1. Considerații introductive	267
7.1. Considerații introductive	203	9.2. Examinarea textelor din <i>Zangs gling ma</i> privind împlânzirea spiritelor	269
7.2. Capitolul 3 din <i>Zangs gling ma</i> : examinarea textului	205	9.2.1. Padmasambhava ca <i>bdud 'dul</i> în Bodhgaya, în partea finală a capitolului 4	269
7.2.1. Întâlnirea cu maestrul Prabhāhasti	205	9.2.2. Padmasambhava ca <i>bdud 'dul</i> în peștera Yang le shod din Nepal, în capitolul 5	272
7.2.2. Întâlnirea cu servitoarea Kumārī	208	9.2.3. Padmasambhava ca <i>bdud 'dul</i> la sosirea în Tibet, în capitolul 9	278
7.2.3. Întâlnirea cu <i>Kun dga' mo</i> și inițierea tantrică	210	9.2.4. Padmasambhava ca <i>bdud 'dul</i> la prima întâlnire cu regele tibetan, în capitolul 10	284
7.2.4. Primirea învățăturilor tantrice de la cei zece maeștri	213		
7.3. Inițierea tantrică în <i>Zangs gling ma</i>	217		
7.3.1. Treptele prealabile inițierii	217		
7.3.2. Călugărița <i>Kun dga' mo</i> , ca manifestare a Vajrayoginī	221		

9.2.5. Padmasambhava ca <i>bdud 'dul</i> în <i>bSam yas</i> , în capitolul 11	288	10.3. Cele trei niveluri ale inițierii tantrice în <i>Zangs gling ma</i>	369
9.2.6. Padmasambhava ca <i>bdud 'dul</i> în capitolul 20, căutând gardian pentru <i>bSam yas</i>	291	10.4. Padmasambhava ca deținător al liniei de transmitere și chestiunea legitimității	372
9.3. Îmblânzirea spiritelor în <i>Zangs gling ma</i> : înțelesurile ei, personajele și metoda	297	10.5. Rolurile maestrului tantric	375
9.3.1. Polaritatea îmblânzit <i>versus</i> neîmblânzit	297	10.6. Adecvarea învățăturilor tantrice la nevoile discipolilor	378
9.3.2. Înțelesurile îmblânzirii: subjugare violentă și cucerire non-violentă	300	10.7. Câteva aspecte privind relația dintre maestru și discipol în <i>Zangs gling ma</i>	386
9.3.3. Îmblânzitorul: maestrul	303	10.8. Concluzii	389
9.3.4. Neîmblânzitul: cele opt clase de zei și demoni	306	CAPITOLUL 11. ATOTCUNOSCĂTORUL (<i>KUN MKHYEN</i>)	392
9.3.5. Îmblânzitul: <i>dharmapāla</i> , protectorii buddhismului	311	11.1. Considerații introductive	392
9.3.6. <i>Thabs</i> și <i>'dul ba</i> : metoda îmblânzirii	314	11.2. Examinarea textelor	396
9.4. Îmblânzirea spiritelor: compararea textelor din <i>Zangs gling ma</i> cu cele anterioare ei	326	11.2.1. Cunoașterea trecutului	397
9.5. Îmblânzire <i>versus</i> anihilare, din perspectiva abordării Vajrayāna	330	11.2.2. Cunoașterea viitorului	399
9.6. Concluzii	333	11.2.3. Cunoașterea gândurilor celorlalți	403
CAPITOLUL 10. MAESTRUL (<i>SLOB DPON</i>)	336	11.2.4. Folosirea puterilor magice și aparițiilor miraculoase	404
10.1. Considerații introductive	336	11.2.5. Ascunderea învățăturilor <i>gter ma</i>	411
10.2. Examinarea textelor	338	11.3. Cele șase cunoașteri supranaturale (<i>mngon shes drug</i>)	419
10.2.1. Acordarea inițierii tantrice și transmiterea învățăturilor	340	11.4. Relația dintre Atotcunoscător (<i>kun mkhyen</i>) și <i>vidyādhara</i> (<i>rig 'dzin</i>)	421
10.2.2. Conducerea ritualurilor tantrice	343	11.5. Relația dintre Atotcunoscător (<i>kun mkhyen</i>) și <i>mahāsiddha</i> (<i>grub chen</i>)	426
10.2.3. Alcătuirea de practici tantrice	346	11.6. Concluzii	432
10.2.4. Traducerea de texte tantrice	351	CAPITOLUL 12. ILUMINATUL (<i>SANGS RGYAS</i>)	434
10.2.5. Acordarea de învățături și sfaturi privind conduita	358	12.1. Considerații introductive	434
10.2.6. Îndreptarea încalcărilor de <i>samaya</i> ale discipolilor, prin primirea confesiunii lor	364	12.2. Apariția miraculoasă a lui Padmasambhava	435
10.2.7. Explicarea învățăturilor Vajrayāna	367	12.3. Floarea de lotus	438
		12.4. Autogenerarea	440
		12.5. Padmasambhava ca <i>nirmāṇakāya</i>	442

12.6. Padmasambhava ca emanație a lui Buddha Amitabha și Avalokiteśvara	444
12.7. Concluzii	447

PARTEA A CINCEA

**IMAGINEA LUI PADMASAMBHAVA,
ÎNTRE MIT ȘI ISTORIE**

CAPITOLUL 13. TREI PORTRERE ALE LUI PADMASAMBHAVA	451
13.1. Considerații introductive	451
13.2. Primul portret al lui Padmasambhava, în șapte ipostaze	451
13.3. Al doilea portret: cele opt manifestări ale lui Guru Rinpoche în <i>Zangs gling ma</i>	456
13.4. Al treilea portret: autoportretul lui Padmasambhava, în nouă ipostaze	465
CAPITOLUL 14. O PRIVIRE COMPARATIVĂ ÎNTRE ZANGS GLING MA ȘI TEXTELE ANTERIOARE EI	469
14.1. Punctul de plecare	469
14.2. Compararea textelor	472
14.2.1. Textele cu similaritate semnificativă: îmblânzirea spiritelor	473
14.2.2. Textele cu similaritate discutabilă	478
14.2.3. Textele cu abordări diametral opuse: pledoariile celor două tabere adverse	485
14.2.4. Textele care nu au corespondent în <i>Zangs gling ma</i>	488
14.2.5. Concluzii preliminare privind compararea textelor	490
14.3. Chestiunea duratei șederii lui Padmasambhava din Tibet	493
14.3.1. Cele două pledoarii	493

14.3.2. Padmasambhava în Tibet, înainte de invitarea sa la curtea regală tibetană	498
14.3.3. Șederea lui Padmasambhava în peștera din <i>mChims phu</i>	501
14.3.4. Concilierea divergențelor dintre <i>dBa' bzhed</i> și <i>Zangs gling ma</i>	507
14.4. Concluzii privind comparația dintre textele <i>Zangs gling ma</i> și cele anterioare ei	510

CAPITOLUL 15. TRĂSĂTURILE ESENȚIALE ALE ZANGS GLING MA	515
CAPITOLUL 16. CONCLUZII GENERALE	520
BIBLIOGRAFIE	522

Considerații introductive

1.1. O uriașă provocare

După trecerea lui Padmasambhava prin Tibet, în a doua jumătate a secolului al VIII-lea, a apărut, de-a lungul timpului, un uriaș număr de scrieri care sunt legate, într-un fel sau altul, de figura sa: biografii care îl au ca protagonist, practici tantrice în care el este figura centrală, ori învățături tantrice care îi sunt atribuite. Toate acestea caută să surprindă, în moduri și măsuri diferite, multiplele fațete ale imaginii extrem de complexe pe care Padmasambhava a lăsat-o moștenire buddhismului tibetan.

Faptul că mulți tibetani îi atribuie lui Padmasambhava un rol crucial în răspândirea buddhismului în Tibet, considerându-l părintele fondator al buddhismului tibetan sau chiar „Al Doilea Buddha” (*Sangs rgyas gNyls pa*), ori devoțiunea profundă cu care ei îl numesc Guru Rinpoche, „Prețiosul Maestru”, nu i-a împiedicat pe tibetologii occidentali să îl privească, nu o dată, cu surprinzător de multă neîncredere, contestându-i contribuția la propagarea printre tibetani a buddhismului sau chiar punându-i sub semnul îndoielii existența istorică. Imaginea istorică a lui Padmasambhava, așa cum poate fi ea conturată din puținele izvoare istorice care relatează despre el, pare a fi, uneori, într-o contradicție deconcertantă cu imaginea sa din marele număr de biografii care îi sunt închinată.

Să mai adăugăm și faptul că Guru Rinpoche este privit în moduri foarte diferite în școlile buddhismului tibetan, ceea ce face ca imaginea sa din școala *rNying ma*, care îl consideră părintele ei fondator, să fie împărțită într-o măsură semnificativă

de către adepții școlii *bKa' brgyud*, însă într-o măsură mai mică de către adepții școlii *dGe lugs*, care, începând din secolul al XVII-lea, a dominat în mod autoritar buddhismul tibetan.

Așa că portretul lui Padmasambhava pare a oscila între două extreme ale unui gigantic joc de lumini și umbre: pe de o parte, este imaginea austeră, parțială, minimalizată, compusă de tibetologii occidentali în baza puținelor surse istorice în care Padmasambhava este menționat; iar pe de altă parte, este imaginea devoțională rezultată din biografii – care îi atribuie puteri supraomenești cu o naturalețe dezarmantă –, considerată de tibetologii occidentali o idealizare pregnantă sau chiar o invenție pioasă. Și, în mod paradoxal, oricât de multe scrieri i-ar fi închinat lui Padmasambhava, alcătuirea unui portret complet al maestrului, care să poată părea acceptabil atât pentru tibetani, cât și pentru tibetologii, rămâne o uriașă provocare.

În prezenta lucrare vom încerca să ne asumăm o mică parte din această uriașă provocare, analizând imaginea lui Padmasambhava din perspectiva primei biografii complete închinat maestrului, cunoscută sub numele de *Zangs gling ma* și atribuită lui *Nyang ral Nyi ma 'Od zer* (t.f., *Nyangrel Nyima Özer*), care a trăit în secolul al XII-lea. În ea am identificat un număr de șapte ipostaze în care apare Padmasambhava, pe care le considerăm a fi cele șapte fațete distincte ale portretului său din această biografie: Ascetul nebun – *smyon pa* (t.f., *nyönpa*), Discipolul – *slob ma* (*lopma*), Eroul – *dpa' bo* (*pawo*), Îmblânzitorul de demoni – *bdud 'dul* (*dündül*), Maestrul – *slob dpon* (*loppön*), Atotcunoscătorul – *kun mkhyen* (*künkhyen*) și Iluminatul – *sangs rgyas* (*sanggyé*).

În afara celor șapte ipostaze deja menționate, Padmasambhava mai poate fi văzut, în *Zangs gling ma*, și ca traducător de texte tantrice – *lo tsA ba* (t.f., *lotsawa*), ca magician – *mthu mkhan* (*tumkhen*), ca testator al învățăturilor *gter ma*, ca *vidyādhara* sau *rig 'dzin* (*rindzin*) și ca *mahāsiddha* sau *grub chen* (*drupchen*). Însă vom demonstra că toate acestea nu constituie ipostaze distincte ale lui Padmasambhava în *Zangs gling ma*, ci

doar manifestări sau perspective diferite cu privier la două dintre cele șapte ipostaze, în întregime subsumate acestora: manifestarea ca traducător de texte tantrice este subsumată ipostazei Maestrului (*slob dpon*), iar manifestările ca magician, testator al învățăturilor *gter ma*, *vidyādhara* și *mahāsiddha* sunt subsumate ipostazei Atotcunoscătorului (*kun mkhyen*).

1.2. Scopul lucrării și metodologia

Scopul aceste lucrări este analizarea imaginii lui Padmasambhava din *Zangs gling ma*, prin prisma celor șapte ipostaze în care el apare în textele biografiei. Deci, chiar dacă vom analiza imaginea maestrului din perspectiva unei singure biografii, ne dorim să o surprindem în întreaga ei complexitate, în toate ipostazele din *Zangs gling ma* care pot fi argumentate, în mod rezonabil, cu textele acesteia. Cu alte cuvinte, ceea ce ne propunem prin lucrarea de față este să compunem un portret multidimensional al maestrului, pe care ne dorim să îl obținem prin însumarea mai multor portrete realizate prin contemplarea sa din unghiuri și perspective diferite, însă toate în lumina textelor din *Zangs gling ma*.

Dintre cele douăsprezece versiuni ale biografiei enumerate de Lewis Doney în excelenta sa lucrare despre *Zangs gling ma*¹, noi ne-am bazat pe versiunea inclusă în colecția *Rin chen gter mdzod* (t.f., *Rinchen Terdzö*)², alcătuită de marele cărturar

¹ Lewis Doney, *The Zangs gling ma. The First Padmasambhava Biography. Two Exemplars of the Earliest Attested Recension* (IITBS GmbH, International Institute for Tibetan and Buddhist Studies, 2014), 23-25, 42.

² Nyangral nyi ma 'od zer, „Slob dpon pad+ma 'byung gnas kyi skyes rabs chos 'byung nor bu'i phreng ba (rnam thar Zangs gling ma)”, *Rin chen gter mdzod chen mo pod dang po* (*The Great Treasury of Rediscovered Teachings*, vol. 1), de 'Jam mgon kong sprul, 1-190 (New Delhi: Shechen Publications, 2007-2016), <https://rtz.tsadra.org/index.php/Terdzo-KA-001>; *Rinchen Terdzö contributors*. „Terdzo-KA-001”, *Rinchen Terdzö*, accesat la 30 mai 2020, <https://rtz.tsadra.org/index.php?title=Terdzo-KA-001&oldid=117050>. Imaginile paginilor *dpe cha* ale textului (numerotate 1-190) sunt publicate la adresa <https://rtz.tsadra.org/images/d/dd/Terdzo-KA-001.pdf>. Precizăm

tibetan *'Jam mgon Kong sprul bLo gros mTha' yas* (t.f., *Jamgön Kongtrul Lodrö Thayé*) (1813-1899). Doney a demonstrat în mod convingător că nu aceasta este versiunea cea mai veche a *Zangs gling ma*, însă legitimarea ei prin includerea în *Rin chen gter mdzod* a făcut-o tot mai răspândită și mai influentă, în detrimentul celei mai vechi versiuni³. În prezent, versiunea inclusă în colecția *Rin chen gter mdzod* este atât publicată online pe site-ul rtz.tsadra.org/ al Tsadra Foundation, în limba tibetană⁴, cât și tradusă în limba engleză de experimentatul traducător Erik Pema Kunsang⁵, astfel încât popularitatea ei actuală față de celelalte unsprezece versiuni ale *Zangs gling ma* nu mai poate fi pusă la îndoială. Oricum, deși versiunea inclusă în colecția *Rin chen gter mdzod* (numită ZL1 de către Doney) nu este cea mai veche, nu poate fi exclusă posibilitatea ca și ea să provină, la fel ca versiunea cea mai veche (ZL3), tot de la *Nyang ral Nyi ma 'Od zer*⁶.

Ca abordare metodologică, lucrarea noastră se dorește a fi sintetică și analitică totodată, având în vedere că ne propunem ordonarea și, uneori, reconsiderarea textelor din *Zangs gling ma* pe criterii tematice, făcând conexiunile necesare dintre texte și anumite teme din buddhismul Vajrayāna și Mahāyāna⁷ (inclusiv cele pe care noi le-am tratat ca ipostaze ale imaginii lui Padmasambhava, dar nu doar ele), urmate de analizarea și interpretarea fiecăroră în funcție de temele de care aparțin.

Suntem pe deplin conștienți că lucrarea de față nu poate avea pretenția de a propune idei de o nouă tate absolută, având

că în notele de subsol următoare ne vom referi la aceasta sub prescurtarea *Terdzo-KA-001*.

³ Doney, *The Zangs gling ma*, 25.

⁴ *Terdzo-KA-001*. Trebuie precizat că pe pe site-ul rtz.tsadra.org/ nu este publicată doar *Zangs gling ma*, ci întreaga colecție *Rin chen gter mdzod*.

⁵ Yeshe Tsogyal, *The Lotus-Born. The Life Story of Padmasambhava*, trad. Erik Pema Kunsang (Boston: Shambhala, 1999).

⁶ Doney, *The Zangs gling ma*, 33, 39.

⁷ Așa cum vom arăta pe larg în capitolul 4 al acestei lucrări, Vajrayāna preia inventarul teoretic al Mahāyāna, astfel că temele majore ale Vajrayāna sunt, cel mai adesea, de sorginte Mahāyāna.

în vedere că temele din buddhismul tibetan care sunt atinse în *Zangs gling ma* nu au cum să fie necunoscute pentru cititor. Însă această lucrare este originală mai degrabă prin abordarea ei, constând în analiza tematică și textuală a unui text ezoteric care poate fi considerat, din anumite perspective, un adevărat „manual” (sau „ghid”, am mai putea spune) pentru uzul discipolilor Vajrayāna care ar fi fost dispuși să urmeze modelul oferit de Padmasambhava.

Așadar, contribuția lucrării noastre la studiul Vajrayāna constă în faptul că facilitează accesul la textul *Zangs gling ma* în trei moduri: în primul rând, prin ordonarea tematică în raport cu cele șapte ipostaze ale lui Padmasambhava; în al doilea rând, prin analizarea și interpretarea sa în raport cu temele din Vajrayāna aplicabile de la caz la caz; iar în al treilea rând, prin traducerea în limba română, din limba tibetană clasică, a unei părți relevante din biografie.

Cât privește traducerea în limba română a textelor din *Zangs gling ma*, trebuie precizat că, alături de versiunea în limba tibetană a biografiei, inclusă în colecția *Rin chen gter mdzod*⁸, am avut tot timpul sub ochi, fiindu-ne de un real folos, și excelența traducere din limba tibetană în limba engleză făcută de Erik Pema Kunsang⁹, pentru care ne exprimăm, cu acest prilej, toată admirația. Aceasta nu ne-a împiedicat, totuși, să traducem uneori în moduri care s-au distanțat, într-o anumită măsură, de această traducere din limba tibetană în limba engleză, și am considerat că nu se impune ca în prezenta lucrare să semnalăm aceste diferențe și nici să explicăm motivele pentru care am ajuns la ele. Ne rezumăm aici la a preciza că, ori de câte ori am avut dubii cu privire la modul în care trebuie tradus în română un anumit termen din limba tibetană, pentru clarificarea înțelesurilor sale am dat prioritate echivalentului pe care acel termen îl are în limba sanscrită, iar nu celui din limba engleză.

⁸ *Terdzo-KA-001*.

⁹ Yeshe Tsogyal, *The Lotus-Born*.

1.3. Limitele lucrării

În primul rând, precizăm că în prezenta lucrare nu ne-am propus să facem niciun fel comparații între versiunea *Zangs gling ma* inclusă în colecția *Rin chen gter mdzod*, pe care ne-am bazat noi lucrarea, și oricare alte versiuni ale biografiei. Din moment ce nu aceasta este versiunea cea mai veche, ci doar cea mai răspândită în prezent, suntem conștienți că ea poate cuprinde unele adăugiri sau modificări față de versiunea cea mai veche, efectuate de-a lungul timpului de diverși copiiști, însă nu ne propunem să le identificăm sau să le demonstrăm.

De asemenea, nu ne-am propus să facem niciun fel comparații între imaginea lui Padmasambhava din *Zangs gling ma* și cea rezultată din alte biografii ale maestrului ori scrieri despre el, sau între textele din *Zangs gling ma* și textele altor biografii ori scrieri, întrucât aceasta ar însemna, în opinia noastră, asumarea unei sarcini extrem de laborioase, cu o utilitate extrem de discutabilă. Ca excepție, credem că singura comparație care merită făcută este cea dintre *Zangs gling ma* și textele anterioare ei care se referă la Padmasambhava, în special *dBa' bzhed*, care vor fi discutate în capitolul 5 al lucrării; din moment ce *Zangs gling ma* este prima biografie completă a lui Padmasambhava, cu siguranță că investigarea existenței unor elemente comune între ea și textele anterioare ei poate aduce răspunsuri foarte prețioase privind geneza biografiei.

Precizăm că nu ne dorim să analizăm *Zangs gling ma* în întregime, ci doar textele care se referă la ipostazele în care apare înfățișat Padmasambhava. Deci, în prezenta lucrare nu vom analiza și textele din *Zangs gling ma* care se referă doar la alte personaje ale biografiei (precum regele *Khri srong lDe'u btsan*, *Vimalamitra*, *Nam mkha'i sNying po* și *Vairotsana*) și ne-am rezumat doar la o scurtă trecere în revistă a textelor care cuprind învățăturile date de Padmasambhava, fără a intra în analiza lor.

Textele biografiei pe care le-am parcurs pentru argumentația noastră sunt ordonate tematic în lucrare, după criteriul ipostazelor în care apare Padmasambhava, iar nu după ordinea lor în *Zangs gling ma*. Așa se explică de ce textele analizate de noi apar în ordinea din biografie doar pentru primele trei ipostaze, în timp ce pentru celelalte patru ipostaze nu respectă câtuși de puțin ordinea din biografie.

Mai trebuie spus că nu ne-am propus să tratăm temele din Vajrayāna întâlnite în *Zangs gling ma* în mod exhaustiv, ci doar din perspectiva biografiei. Pentru a exemplifica, vorbind despre ipostaza Maestrului, care corespunde unei teme majore din Vajrayāna (în mod implicit, și din Mahāyāna), nu ne-am propus să luăm în discuție toate atributele maestrului din Vajrayāna (și nu doar pentru că s-ar putea scrie extrem de mult pe acest subiect), ci numai pe cele care pot fi regăsite în textele biografiei; iar vorbind despre Padmasambhava ca magician, nu ne-am propus să discutăm despre magician în buddhismul tibetan, ci doar despre magicianul din biografie, unde noi îl vedem ca pe o manifestare subsumată ipostazei Atotcunoscătorului.

Conținut și terminologie

2.1. Structura lucrării

Ne-am structurat prezenta lucrare în cinci părți, având un număr total de șaisprezece capitole, pe care le vom prezenta în mod succint în cele ce urmează.

Partea întâi a lucrării („Introducere”) cuprinde două capitole: în primul capitol, denumit „Considerații introductive”, am arătat atât ce anume ne propunem, cât și ce anume nu ne propunem prin prezenta lucrare: scopul lucrării, metodologia și limitele lucrării; iar în capitolul 2, intitulat „Conținut și terminologie”, am anunțat structura lucrării și am făcut unele precizări terminologice, după care am adus o serie de precizări utile privind transliterarea cuvintelor tibetane.

Partea a doua a lucrării („Contextul *Zangs gling ma*”) include două capitole, care caută să așeze biografia în context: primul dintre ele (capitolul 3 al lucrării) este intitulat „Contextul literar, autorii și contextul istoric” și se referă atât la calificarea biografiei ca *gter ma*, învățătură-tezaur și ca *rnam thar*, biografie spirituală, cât și la cei care împart autoratul ei – prințesa *Ye shes mTsho rgyal* (t.f., *Yeshe Tsogyel*), consoarta tibetană a lui Padmasambhava, și descoperitorul de tezaur ascunse (*gter ston*) din secolul al XII-lea, *Nyang ral Nyi ma 'Od zer*; iar al doilea capitol al acestei părți (capitolul 4 al lucrării), denumit „Buddhismul Vajrayāna: câteva repere esențiale”, schițează câteva elemente definitorii ale buddhismului tantric, care se pot dovedi foarte utile pentru o corectă raportare la narațiunea din *Zangs gling ma* și la protagonistul ei, Padmasambhava.

Partea a treia a lucrării („Portretul istoric al lui Padmasambhava”) cuprinde capitolul 5 al lucrării, intitulat „Imaginea lui Padmasambhava în textele tibetane anterioare *Zangs gling ma*”. Acest capitol poate fi foarte util înainte de a porni în explorarea biografiei, întrucât propune o imagine istorică a lui Padmasambhava, așa cum poate fi ea conturată din puținele izvoare istorice în care maestrul apare menționat: *dBa' bzhed* (t.f., *Wazhé*) – însemnând „Mărturia lui *dBa*”, și patru manuscrise dintre cele descoperite în Dunhuang.

Partea a patra („Cele șapte ipostaze ale imaginii lui Padmasambhava în *Zangs gling ma*”) constituie partea principală a lucrării noastre și cuprinde un număr de șapte capitole, fiecare din ele referindu-se la una dintre cele șapte ipostaze în care apare Padmasambhava în biografie: capitolul 6 – „Ascetul nebun (*smyon pa*), capitolul 7 – „Discipolul (*slob ma*)”, capitolul 8 – „Eroul (*dpa' bo*)”, capitolul 9 – „Îmblânzitorul de demoni (*bdud 'dul*)”, capitolul 10 – „Maestrul (*slob dpon*)”, capitolul 11 – „Atotcunoscătorul (*kun mkhyen*)” și, în fine, capitolul 12 al lucrării – „Iluminatul (*sangs rgyas*)”.

Tot în partea a patra a lucrării am inserat și secțiuni distincte privind alte cinci perspective din care Padmasambhava poate fi abordat în *Zangs gling ma*; în opinia noastră, acestea nu constituie ipostaze distincte ale lui Padmasambhava, ci doar manifestări diferite a două dintre cele șapte ipostaze mai sus menționate, fiind cu totul subsumate acestora. De aceea, în capitolul 10 – „Maestrul (*slob dpon*)”, există o secțiune aparte privind manifestarea lui Padmasambhava ca traducător de texte tantrice (*lo tsA ba*), iar în capitolul 11 – „Atotcunoscătorul (*kun mkhyen*)”, există și secțiuni distincte privind manifestările sale ca magician (*mthu mkhan*), testator al învățăturilor *gter ma*, *vidyādhara* (*rig 'dzin*) și *mahāsiddha* (*grub chen*).

Nu în ultimul rând, partea a cincea („Imaginea lui Padmasambhava, între mit și istorie”) începe cu capitolul 13 al lucrării, denumit „Trei portrete ale lui Padmasambhava”, în care am parcurs

cele trei scheme de abordare a imaginii lui Padmasambhava pe care le propun textele biografiei: cele șapte ipostaze identificate de noi, cele opt manifestări ale lui Guru Rinpoche (*gu ru mtshan brgyad*) și autoportretul lui Padmasambhava în nouă ipostaze. În capitolul 14 al lucrării, intitulat „O privire comparativă între *Zangs gling ma* și textele anterioare ei”, am comparat textele anterioare biografiei cu cele ale biografiei și am propus o posibilă reinterpretare a imaginii istorice a lui Padmasambhava din perspectiva *Zangs gling ma*, pornind de la compararea textelor ei cu texte anterioare, cu intenția de a găsi un compromis în chestiunea disputată a șederii maestrului în Tibet. În capitolul 15 al lucrării, denumit „Trăsăturile esențiale ale *Zangs gling ma*”, am parcurs trăsăturile esențiale ale biografiei, cu evidențierea celor două repere fundamentale ale imaginii lui Padmasambhava în *Zangs gling ma*. Partea a cincea a lucrării noastre se încheie cu capitolul 16, intitulat „Concluzii generale”.

2.2. Precizări terminologice

Având în vedere contextul academic al prezentei lucrări, din punct de vedere terminologic se impune să luăm în discuție scrierea corectă a cuvintelor din limba română care sunt derivate din epitetul Buddha (însemnând „trezit”), atribuit lui Siddhārtha Gautama (Śākyamuni), fondatorul buddhismului. Este vorba, în primul rând, de termenii *buddhist* și *buddhism*, pentru care în limba română s-a încetățenit scrierea în forme complet eronate: *budist* și *budism*. Însă atâta timp cât ele se referă la adepții lui Buddha Śākyamuni și la religia fondată de acesta, iar în limba română nu se poate impune scrierea numelui său drept Buda, singura lor formă corectă rămâne *buddhist* și *buddhism*.

Așa cum termenul *shakespearian* / *shakespeariană* (însemnând „referitor la Shakespeare”) se scrie în limba română numai cu respectarea scrierii numelui englezesc din care este derivat, iar nu *șecspirian* / *șecspiriană*, la fel și cuvintele derivate din numele lui Buddha Śākyamuni, începând cu *buddhist* și *buddhism*,

trebuie scrise numai cu respectarea scrierii cuvântului sanscrit din care sunt derivate.

Este cu totul irelevant argumentul obișnuit în asemenea situații, potrivit căruia în limba română nu există combinația consonantică „ddh”, deci, ea nu ar putea fi folosită nici în scriere: Buddha Śākyamuni nu era român, prin urmare, nu există niciun motiv pentru a adapta în mod forțat scrierea numelui său ori a cuvintelor derivate din numele său la normele limbii române. Ceea ce susținem noi aici este doar scrierea corectă a termenilor mai sus menționați, cu „ddh”, iar nu și pronunțarea lor ca atare.

În consecință, orice altă scriere decât cea mai sus menționată – *buddhist* și *buddhism* –, nu doar că ar constitui o opțiune lingvistică dubioasă, cu nimic mai prejos decât una pentru *șecspirian* / *șecspiriană*, dar ar încuraja indirect și confuzii care trebuie evitate, de pildă cu numele vechiului oraș Buda, capitala regatului medieval al Ungariei.

Suntem pe deplin conștienți că o normă lingvistică instituită și îndelung aplicată este foarte greu de contestat, indiferent de forța argumentelor împotriva ei; însă după o matură chibzuință, am optat ca în prezenta lucrare să nu aplicăm mecanic o normă despre care nu avem dubii că este greșită, pentru rațiuni de rigoare academică elementară: lucrarea noastră este despre *buddhism*, religia fondată de Buddha Śākyamuni, așa că nu vedem nicio justificare ca în cuprinsul ei să folosim forma eronată *budism*, care sugerează ori o regretabilă inconsecvență normativă în scrierea a două cuvinte înrudite, ori renegarea legăturii dintre religie și fondatorul ei.

Pe de altă parte, există și alte cuvinte derivate din același termen, precum substantivul *buddhitate* (însemnând „starea ființei iluminate”) și adjectivul *buddhic* (însemnând „referitor la ființa iluminată sau la starea ei”), pe care limba română, dintr-o pudoare absolut inexplicabilă, evită să le adopte, deși nu deține alți termeni care să le traducă în mod corespunzător. În ceea ce ne privește, considerăm că acești doi termeni pot fi folosiți ca